

„MANŽELSKÉ KNĚŽSTVÍ“

Několik poznámek k spiritualitě manželství

Kasián

Pro teologickou reflexi o manželství se může stát výchozím bodem *povolání člověka*, jeho postavení ve smysluplném Božím plánu. Předmanželská katecheze by měla především vést člověka k tomu, aby v tom smyslu pochopil sám sebe. To se nedaří bez modlitby, kontemplace. Není od věci říci, že o manželství a jeho problematice nelze mluvit s plnou vážností, když člověk nenajde – aspoň zárodečně – kontemplativní sebepochopení před Boží tváří. – Nechme se při svém uvažování inspirovat teologií východních bratří, zakořeněnou v patristice, ale podivuhodně živou a hlubokou.

Podle staré církevní tradice bylo manželství ustanoveno v ráji a „Syn jen potvrdil, co Otec ustanovil“, říká Klement Alexandrijský a rozvíjí své pojetí „rajské milosti“ manželství (Strómata III,4). Bez lásky muž a žena by ráj ztratil něco ze své plnosti a nebyl by rájem. Lásky vnáší i dnes na zem něco z oné dimenze rajske milosti. Patristická exegeze se často zastavuje u příběhu svatby v Káně a kromě eucharistického výkladu nebo spolu s ním hovoří o proměně lásky: z brutální vášně (voda) ve víno lásky charismatické (Jan Zlatoústý, Řehoř Naziánský, aj.). Tedy skrze svátost manželství dochází k této „eucharistické“ proměně jednorozměrné erotiky do plnosti skutečné lásky.

Sv. Jan Zlatoústý, veliký teolog mnišství a (což je nesmírně závažné) zároveň manželství v linii již naznačené, totiž vidět manželskou problematiku v rámci křesťanského povolání k svatosti, píše: „Když Kristus přikazuje jít úzkou cestou, neobrací se k mnichům, ale ke všem lidem ... z toho vyplývá, že mnich a člověk ve světě mají dosíci těchže výšin...: Užívejte čistě manželství a budete první v nebeském království...“ (Adv. oppugn. vitae mon., III, 14; In ep. ad Hebr., hom. VII, 4).

Východní teologická tradice je nabitá nevyslovenou nebo i vyslovenou myšlenkou o jednotě povolání křesťanů. Reformace to zdůrazňovala proti jednostrannému důrazu narozdíl mezi evangelijními příkazy a radami. Druhý vatikánský koncil se vyjádřil jasně v kapitole o „všeobecném povolání ke svatosti“ (Lumen gentium 5). Na základě této rovnosti, jako mniši hovořovali o zásnubách, mystickém sňatku atd., tak mohou manželé hovořit o svém *mnišství srdce* („monachisme intérieurisé“ – Paul Evdokimov). „Modlitba, půst, čtení Písma, asketická disciplína je uložena všem z téhož titulu... Jako příklad mnišství srdce, které je společné všem, lze uvést starou tradici, která viděla v čase zásnub mnišský noviciát, přípravu na „manželské kněžství“. Také při obřadu korunování (součást pravoslavných svatebních obřadů) se koruny odkládaly po sedmi dnech a pak kněz ukončil tuto dobu zdrženlivosti požehnáním. Dříve na Rusi po svatebním obřadu v kostele odcházeli někteří manželé přímo do kláštera. Zasvětili zde určitý čas mnišskému životu, aby se tak lépe připravili na své nové manželské povolání, na své manželské kněžství“ (P. Evdokimov, Les âges de la vie spirituelle, 1964, 215–216); Souvislost mezi

mništvím a životem všech křesťanů vyjadřuje rovněž byzantský obřad svátosti křtu, při němž je křtěnec postřižen stejně tak jako mnich při tonzuře; ze křtu pramení všeobecné kněžství věřících.

„Manželský stav je zvláštní povolání pro dosažení plnosti bytí v Bohu“ (P. Evdokimov, *Orthodoxie*, 295–296), protože jedině láska spojuje bytosti s Bohem a s ostatními, *jedině láska může něco vědět o lásce*. „Láska se stává formou milosti, překračuje hříšný stav oddělení a sebestředné izolace“ (296). To je tedy hlavní smysl manželství, hlavní a prvořadý výkon onoho povolání, jehož kořenem je láska pulzující v Trojici. „Láska mění podstatu všech věcí“, říká Jan Zlatoústý (PG 61,273) a manželství je pro něj „svátostí lásky“.

Láska však je i v dnešním světě nutně *láskou ukřižovanou*. Manželství má proto ve svém středu kříž, kterým prochází každý boj se sobectvím na všech rovinách; v kříži je možný onen zvrát života pro sebe v život pro druhé. Proto „autentické manželství je na svém vrcholu vzácným asketickým činem, a proto také při byzantském svatebním obřadu chvalozpěv na mučedníky (...) ukazuje manželství na rovině a důstojnosti „zraněných přátel Ženicha““. (P. Evdokimov 297).

Ještě víc: manželská láska je cestou k Bohu i pro lidi žijící *mimo Zjevení*. V liturgickém obřadu se říká: „Ani prvotní hřích ani potopa nic neubraly na svatosti manželského spojení“. Efrém Syrský píše: „Od Adama ke Kristu byla autentická manželská láska dokonalou svátostí“ (Komentář k listu Efezanům 5,2). To dokládá i stará rabínská moudrost: jediným kanálem milosti pro pohany byla právě manželská láska (Zohar I). To nám dovoluje dnes, přes všechnu tragickou neprůhlednost) vidět právě v manželské lásce návazný bod mezi člověkem a Bohem. Skrz manželskou lásku je Bůh přítomen v podvědomí člověka a skrze kontemplaci může tato jeho přítomnost zazářit proměňujícím tábořským světlem.

Vytváří-li rodina a manželství *domácí církev* (Lumen gentium 10, Gaudium et spes 48, Familiaris consortio 55), jsou-li manželé v určitém smyslu kněžími všeobecného kněžství, slaví-li denně „eucharistii“ proměny erosu v agapé, konají-li katechezi, výchovu svých dětí pro Boha, přinášejí-li denně oběti v „duchu pokory a smíření“ (Žl 50) a pracují-li ve světě jako kvas Božího království, pak právě tím, touto radikálností, totálním vydáním svému povolání, plní manželství svůj nejvyšší smysl: Boží oslavu, pro niž bylo stvořeno všechno a všichni.

Konkrétní výraz nalézá „domácí církev“ v *živém spojení* s farním společenstvím, s modlitbou církve, s jitřní a večerní obětí chvály v liturgii hodin (na tuto modlitbu by se opravdu přes všechny rozpaky nemělo zapomenout v těch rodinách, kde jsou k tomu předpoklady). „Manželská eucharistie“ je možná jedině ve spojení s eucharistií svátostnou. Opravdové prožití čisté lásky, ovoce mnišství srdce, není možné bez kontempace, k níž se dostáváme věrným denním rozjímáním.

Podstatnou součástí manželského křesťanského povolání je služba, kterou rodina jako základní složka lidské společnosti vykonává. To specificky křesťanské dnes je: dosvědčovat hluboký a trvalý smysl manželství, věrnosti, nesobecké otevřenosti a proměňující čisté lásky ve světě, který se odtrhl od svých kořenů v Bohu a ztratil pro to vše smysl. I křesťanské manželství je jistě plně vystaveno tomuto světu, který hledá, jak všemožně devastovat rajský rozměr manželské lásky. A tady opět mnišství

pouště ve svých zápasech se zlem o věrnost smysluplnému Božímu povolání nabízí manželskému mnišství srdce vyzkoušené strategie boje o věrnost. Čistota srdce je podmínka sine qua non lásky.

Je hned zřejmé, že takovýto plně křesťanský koncept manželství je spíše *ideálem*. Ale už tím, že je vytyčen, může jako maják probleskovat v temnotách ohrožení.

Velikou milostí dnes je, mohou-li se oba manželé plně shodnout ve víře. Mnohdy je to *jen jeden* z partnerů, na němž je, aby jako „osamělý misionář“ hledal záchytné body pro budování domácí církve, aby jako „kněz ve vězení“ tajně sloužil „manželskou eucharistií“ a za celou rodinu čerpal Boží světlo z kontempace, aby jako „navýsost exponovaný teolog“ hledal, jak sdělovat své poznání víry v prosté, „nenáboženské“ řeči. Tak probíhá ono posvěcování, o němž mluví sv. Pavel: „Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští. A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem“ (1 Kor 7,12b–14a). Kritériem správné cesty je respekt, který vzbuzuje víra u nevěřícího partnera. Respekt pramení z vytušení smyslu plnosti života z víry a obětavé kristovské lásky. V opravdové lásce lze zahlédnout Lásku.

Praxe křesťanského života v takové rodině se pohybuje v několika rovinách. Duchovní život prožívá věřící partner jako určitou „disciplina arcani“, nemluví o něm přímo a účast druhého partnera je jaksi inkognito: v lásce, obětavosti, společně sdílené naději, bolesti a práci. V určité fázi vzájemného sblížení odhaluje láska možnosti dialogu, na jehož rovině dochází ke skutečnému rozjímání. Společná eucharistie pak završí (třeba dlouholetý) proces posvěcování. Ale i když nemusí k tomuto vyvrcholení dojít zde, jistě síla modlitby a lásky vyprosí dar společného stolu v Království.

Tragickou kapitolou pro duchovní život manželství jsou *manželské krize*, vrcholící v nevěře jednoho nebo obou partnerů. Takováto krize tu není najednou. Rodí a rozvíjí se pomalu, a to zvláště tam, kde poklesla intenzita duchovního života, kde modlitba a rozjímání ustávají, kde srdce přestává tlouci nepřestávající Ježíšovou modlitbou, kde nestojí stráž u bran srdce (představivosti), kde se odhodila askeze jako zbytečná kostelní cetka a kde jsme přestali čerpat světlo a sílu z chleba slova a svátosti. Jde o skutečnou ztrátu povolání, která může být znovunalezena jen v hlubokém a přísném pokání, v návratu k Bohu, prameni všeho dobra a svatosti; v jehož lůně nalézáme opět svého partnera, kterého jsme zranili. Jedinou možnou odpovědí na návrat je radost a odpuštění, neboť bylo nalezeno, co bylo ztraceno, neboť co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.

Tam, kde došlo nenávratně k *rozchodu*, kde láska leží v slzách, které nikdo nestírá, kde zeje prázdnota v duši po odešlé lásce, tam otvírá svou náruč a podává ruku mnišství pouště, kláštera. I takováto tragédie se může stát v Božím „náhradním lánu“ pozváním k výšinám duchovního života a svatosti, kde nemá místo msta, zatrplost, zoufalství apod. Kde lásku manželskou vystřídá láska univerzální.

Vidíme jasně souvislost křesťanského povolání a tedy i manželství se smyslem života, nabídnutým od Boha samého. Věrnost tomuto povolání vždy prochází křížem, obnažením od sobectví (šťěstí-jen-pro-sebe) a životem především pro druhé. „Čím víc dáš, tím víc dostaneš, vydat se je žít... Podivnost lásky je v tom, že čím víc nás užívá,

tím více jsme. Nejzajímavější to začíná být, když to přijmeme a přestane nám to vadit... Když se rozdáváme a pak zjistíme, že někdy třeba házíme perly sviním, neděje se nic tak hrozného, protože tím rozdáváním nás neubývá, nýbrž naopak“ (Vladimír Páral, Generální zázrak, Praha 1977, 387, 396).

A právě pro lásku, pro věrnost tomu druhému, ale především pro věrnost povolání, ve kterém je Boží záměr s námi, je nutný *zápas o čistotu srdce*. Zápas s rozkladnými silami lásky a věrnosti sloužící životu a štěstí. V mnoha variacích to nepřestával zdůrazňovat Jan Pavel II. při generálních audiencích, když vykládal Genezi, proti klamným únikům z reality do krátkého štěstí fantomů. Intenzita duchovního života je jádrem intenzity celého života, je zárukou, že přes všechny zmatky a pokušení naplníme smysl, který má věrnost Božímu povolání.

Jsou takoví, kteří mají božské základy manželské lásky jaksi v podvědomí. Zjistili v životě křesťanských manželů pravost hodnot, které hledají, pak k nim skrze lidskou lásku pronikne Láska.

Ve všech primitivních společnostech bez výjimky se místní společenství klan a kmen ustavily jen postupným rozšiřováním rodinných svazků. (–) Právě z reálných a prožívaných vztahů se všemi širšími společenskými seskupeními vyrůstá velká důležitost rodiny. V primitivních společnostech vytváří jednotlivec své společenské vazby na modelu vztahů s otcem a matkou, s bratry a sestrami. Všichni antropologové, psychoanalytici a psychologové jsou v tomto bodě zajedno a jednomyslně odmítají fantastické teorie Morgana a některých jeho žáků. Rodinná pouta, přetrvávající i do dospělosti člověka, tvoří tedy model veškeré společenské organizace a podmínku veškeré hospodářské, náboženské a magické kooperace. Došli jsme k témuž názoru, když jsme zkoumali údajný stádový instinkt. Mohli jsme jen konstatovat nepřítomnost takového instinktu a ani nejmenší sklon ke „stádovosti“.

Bronislaw Malinowski, *La sexualité et sa répression*, Paříž 1969, 184n

Podle Freuda plné neinhibované uspokojení všech pudových tužeb by vytvořilo stav duševního zdraví a štěstí. Zřejmá klinická fakta však dokazují, že muži – a stejně tak ženy – kteří věnují svůj život neomezenému sexuálnímu ukojení, nedosahují štěstí a velmi často trpí těžkými neurotickými konflikty a symptomy. Úplné ukojení všech pudových potřeb nejen nezaručuje štěstí, ale nezaručuje ani duševní zdraví.

Erich Fromm, *Umění milovat*, 71